

Pierre Eggels

DOE GEWOON ALSOF!

dramalessen
voor het
voortgezet onderwijs

Illustraties: *Stefan de Groot*

The logo for Pantavrhel Uitgeverij features a stylized plant with three leaves above the text. The text 'PANTAVRHEI' is in a large, bold, serif font, and 'UITGEVERIJ' is in a smaller, spaced-out, sans-serif font below it.
PANTAVRHEI
U I T G E V E R I J

Pierre Eggels: Doe gewoon alsof!
Dramalessen voor het voortgezet onderwijs

ISBN 90.76771.89.8/EAN 978.90.76771.892
NUR 150

© 2002 Panta Rhei, Katwijk
© 2006 Tweede herziene en uitgebreide editie
© 2015 Vierde druk
Illustraties en omslag: Stefan de Groot

Grafische verzorging: FTP-Focus to prepress, Zevenhuizen

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

INHOUDSOPGAVE

Inleiding		7
Kerdoelen drama voor de basisvorming		11
Voorwoord bij de vernieuwde uitgave		13
De kerndoelen van het leergebied Kunst en Cultuur		16
Les 1	Introductie en afspraken	17
Les 2	Naamspelletjes	20
Les 3	Tableaus (1)	23
Les 4	Tableaus (2)	26
Les 5	Emoties	28
Les 6	Introductie van de 5 W's – Waar? (1)	31
Les 7	Waar? (2) + conflict	34
Les 8	Tableaus + conflict met ruimte (toets 1)	37
Les 9	Wie? (1)	40
Les 10	Wie? (2)	42
Les 11	Wie? (3)	45
Les 12	Wie? (4) (vervolg les 11)	49
Les 13	Wat? (1)	52
Les 14	Wat? (2) (toets 2)	56
Les 15	Clownerie – Wat? (3)	58
Les 16	Wanneer? (1)	60
Les 17	Waarom? (1)	64
Les 18, 19, 20	Herhaling van de vijf W's	67
Les 21	Wat? Waar? Wie? (toets 3)	75
Les 22	Samenspel (1)	78
Les 23	Samenspel (2)	81
Les 24	Inspringspel (1)	85
Les 25	Natuurlijk spel (1)	88
Les 26	Natuurlijk spel (2)	91
Les 27	Reclames	94
Les 28	Inspringspel (2) (toets 4)	96
Les 29 en 30	Bezoek aan een theatervoorstelling voorbereiden	106
Les 31	Wat? (4)	109
Les 32	Wat? (5) + Waarom? (2)	113
Les 33	Status	117
Les 34	Theatrale middelen (toets 5)	122
Les 35	Spanning opbouwen (1)	124
Les 36	Spanning opbouwen (2) (vervolg les 35)	130
Les 37	Lichaamstaal	133

Les 38	De krant als bron	136
Les 39	Nonsenstaal (gibberish, jabbertaal)	140
Les 40	Het gebruik van de ruimte	144
Les 41, 42, 43, 44	Soap	147
Les 45	Verzoeknummers + evaluatie	150
Bijlage 1	Vragenlijst voor de leerlingen	151
Bijlage 2	20 warming up-spelletjes	153
Bijlage 3	Voorbeeld van een compleet lesmodel	160
Bijlage 4	Blanco schema van een lesmodel	165
Bijlage 5	Plusminus-formulier	169
Bijlage 6	Enkele reacties van leerlingen	170
Bijlage 7	Freule Charlotte aan het woord	173

Inleiding

Tijdens mijn opleiding tot docent drama aan de Fontys Hogeschool in Eindhoven en daarna tijdens mijn lespraktijk bleek dat er grote behoefte is aan voorbeeldlessen drama. Ik hoop met deze uitgave in die behoefte te kunnen voorzien.

Alle lessen heb ik gegeven in klas 1 tot en met 3 van zowel het vmbo als het havo. Natuurlijk heb ik de lessen hier en daar moeten aanpassen aan het soort leerling en de leeftijd, maar in principe zijn ze bruikbaar voor alle klassen en soorten onderwijs. De ervaring heeft geleerd dat veel materiaal uit deze lessen ook bruikbaar is buiten het onderwijs, bijvoorbeeld bij repetities van toneelverenigingen.

Uitgangspunten voor mijn lessen zijn: ze moeten leuk en uitdagend zijn, zodat leerlingen graag aan de opdrachten beginnen en ze moeten een zodanige stapsgewijze opbouw hebben dat de leerlingen niet overvraagd worden. Daarnaast moeten geleidelijk de kerndoelen bereikt worden, maar dat kan niet volledig in dertig dramalessen.

De lessen hebben een logische opbouw, maar dat wil niet zeggen dat ze niet in een andere volgorde gegeven kunnen worden. De herhalingslessen bijvoorbeeld (les 18, 19, 20) moeten op een voor de groep gunstig moment gekozen worden, zoals na een vakantie. De kern van de lessen vormen de zogenaamde vijf W's: Wie?, Waar?, Wat?, Wanneer?, Waarom? Het gaat bij drama immers altijd om personages (wie zijn die figuren?), die zich ergens bevinden (waar?), op een bepaald moment (wanneer?). En verder: waarom zijn die personages daar, waarom handelen ze zoals ze doen (waarom?) En: wat is er precies aan de hand? (wat?)

Een les bestaat meestal uit een warming up, een vooroefening, een kernoefening en een afsluiting. Met kleine groepen (tot 16 leerlingen) kan zo'n les dan in een lesuur van 45 of 50 minuten gegeven worden. Maar met grotere groepen zal één dramales soms uitgesmeerd moeten worden over twee lesuren. Dat betekent dat men met de dertig dramalessen in dit boek gemakkelijk een heel schooljaar of zelfs meer kan vullen.

Op mijn school heb ik in klas 2 en klas 3 (vmbo, havo, vwo) lesuren van 65 minuten. Dat is voor de kleine groepen waarmee ik werk (8 tot 24 leerlingen) een ideale lengte. Wij zijn tot deze lengte gekomen door drie aaneengesloten lesuren van 45 minuten op te splitsen in twee dramalessen. In klas 1 werk ik een half jaar met lessen van 45 minuten.

Een warming up is meestal een goed begin van een les omdat ik er veel waarde aan hecht om gezamenlijk aan de les te beginnen. Bovendien kan een opwarmertje gebruikt worden om de aandacht van de leerlingen via een concentratie-oefening in het hier en nu te krijgen, zodat ze niet meer met hun hoofd bij de vorige les zijn. Daarnaast kan het soms ook dienen om even stoom af te blazen. Het is helemaal afhankelijk van de situatie en het lesdoel welk opwarmertje het beste is. Dat is dan ook de reden waarom ik de opwarmertjes niet in de lessen heb beschreven. Ik geef wel in bijlage 2 (achterin het boek) een aantal bruikbare opwarmertjes.

De vooroefening van de les is bedoeld als aanloop naar de moeilijkere en langere kernoefening. De vooroefening doe ik meestal met de hele groep tegelijk of grote groepen, zodat alle leerlingen in korte tijd aan de beurt komen. Bovendien hebben grote groepen het voordeel dat ze veel veiligheid bieden. Leerlingen die wat minder gemakkelijk iets nieuws durven uitproberen kunnen zich in een grote groep een beetje verschuilen en zich gemakkelijk aansluiten bij anderen.

De kernoefening doe ik met kleine groepjes van twee, drie of vier leerlingen. Deze kleine groepjes zijn tegelijkertijd aan het oefenen. Vervolgens presenteren de groepjes wat ze geoefend hebben (meestal een kleine scène) voor de rest van de groep. De rest van de groep is dan publiek. Na de presentatie vraag ik bij het publiek in elk geval na of de presentatie voldeed aan de opdracht. Daarnaast kan nog ingegaan worden op opvallend mooie dingen.

De afsluiting bestaat bijna altijd uit het kort noteren van de datum, het nummer van de les, van nieuw gebruikte termen, van de naam of het soort oefening dat in de les aan bod is geweest en van hun mening over een bepaald onderdeel van de les. Zo'n afsluiting vind ik heel belangrijk, omdat de leerlingen zodoende op een rustige manier de les kunnen afsluiten en ze tegelijkertijd allemaal even reflecteren op de les. Omdat deze reflectie schriftelijk wordt vastgelegd, kunnen ze later altijd weer ophalen wat ze in een les gedaan hebben en hoe ze over een bepaald onderdeel gedacht hebben. Van tijd tot tijd, maar zeker niet elke les, neem ik de tijd om de leerlingen van gedachten te laten wisselen over wat ze hebben opgeschreven. Ik laat ze bijvoorbeeld met elkaar vergelijken welke scène ze het beste vonden en waarom ze die het beste vonden. Iedere dramadocent staat het natuurlijk vrij om op een andere manier zijn dramalessen af te sluiten, maar ik heb ervaren dat het noteren van belangrijke punten in een dramaschrift heel goed werkt.

Ik vind het belangrijk dat ik als docent me van tevoren duidelijk afvraag wat ik in de les wil bereiken. Daarom geef ik per les ook aan wat het doel is. Toen ik

voor de dramaopleiding in Eindhoven stage moest doen, moesten we een aantal lessen van tevoren heel gedetailleerd uitwerken. Dat is tijdrovend, maar kan heel nuttig zijn om na te gaan wat je wilt bereiken en hoe je dat wilt bereiken. In bijlage 3 geef ik zo'n volledig uitgewerkte les als voorbeeld. Daarnaast geef ik in bijlage 4 ook een blanco schema dat naar believen gekopieerd kan worden en dat heel handig kan zijn om nieuwe lessen te ontwerpen.

In deze serie dramalessen zijn ook enkele toetsen opgenomen (les 8, 14, 21 en 28). De leerlingen moeten daarin laten zien dat ze reeds behandelde elementen in een zelf bedachte, nieuwe scène kunnen toepassen, zonder veel begeleiding kunnen voorbereiden en kunnen presenteren.

Na dertig dramalessen hebben de leerlingen natuurlijk nog niet alle kerndoelen van de basisvorming bereikt, maar ik heb gemerkt dat leerlingen enkele door het Cito geleverde afsluitende toetsen basisvorming toch al naar behoren kunnen maken. Als goede basis zie ik een aantal van honderd uren drama, verdeeld over twee of drie jaar. Dat is dan ook een goede basis om eventueel in de Tweede Fase drama als examenvak te kiezen bij CKV 3. Leerlingen die in de basisvorming drama gehad hebben, blijken daar ook bij CKV 1 in de bovenbouw veel profijt van te hebben. Als CKV algemeen in het vmbo ingevoerd gaat worden, zal het profijt van dramalessen in de onderbouw nog groter worden. Dat pleit dus nog meer voor de invoering van drama als verplicht vak op alle middelbare scholen. Het is natuurlijk ook aantrekkelijk om in de eerste klas een oriëntatie in de kunstvakken aan te bieden en drama in de tweede en derde klas als keuzevak te geven.

Bij de dramalessen in dit boek geef ik telkens bij het doel van de les ook aan welke kerndoelen in die les aan bod komen. Voor de volledigheid staan de kerndoelen drama in de basisvorming op een rijtje in de volgende paragraaf. Voor kerndoel 11, een voorstelling bezoeken die voorbereid is, heb ik de laatste lessen in deze serie gereserveerd. Het is heel erg afhankelijk van de plaatselijke situatie van de school of men deze lessen het beste aan het einde van een schooljaar kan doen of op een ander moment. In die laatste twee lessen geef ik aan hoe ik met een klas gewerkt heb aan De Heksen van Roald Dahl als voorbereiding op een bezoek van een voorstelling in de schouwburg.

Deze dertig dramalessen kunnen ook goed als basis gebruikt worden voor het invullen van het examenprogramma drama in de gemengde en theoretische leerweg van het vmbo.

Een goede voorbereiding van de dramalessen door de docent is erg belangrijk. In elk geval moet de docent ervoor zorgen dat hij de benodigde rekvisieten klaar

heeft staan en dat hij bepaalde instructies en teksten op kaartjes heeft gezet. Want vaak krijgen leerlingen instructies die de andere leerlingen niet mogen weten.

Ten overvloede wil ik er nog op wijzen dat waar in dit boek de mannelijke vorm van woorden gebruikt wordt, natuurlijk ook de vrouwelijke vorm gebruikt kan worden als dat beter past in de situatie.

Ik hoop dat dit boek voor velen een bijdrage zal zijn voor een vruchtbare en leuke invulling van veel dramalessen. Reacties op deze lessen zijn rechtstreeks of via de uitgever zeer welkom.

Pierre Eggels, april 2002

Kerdoelen drama voor de basisvorming

Domein A: Spelen

1. De leerlingen kunnen hun non-verbale en hun verbale uitingsmogelijkheden zowel afzonderlijk als in samenhang in spel toepassen.
Onder non-verbale uitingsmogelijkheden wordt verstaan:
  - mimiek;
  - gebaren;
  - houding.Verbale uitingsmogelijkheden zijn taal- en stemgebruik.
2. De leerlingen kunnen tijdens hun spel spelgegevens van elkaar onderscheiden. Spelgegevens zijn: rol, actie, ruimte/plaats, verhaal, tijd, motief.
3. De leerlingen kunnen tijdens een spel spelgegevens met elkaar combineren.
4. De leerlingen kunnen functioneel inspelen op het spel van anderen.
5. De leerlingen kunnen voorzetten geven waar medespelers functioneel op kunnen reageren.

Domein B: Vormgeven

6. De leerlingen kunnen een rol en een spel vormgeven met dramatische middelen en met materiaal.
Daarbij kunnen zij:
  - bronnen gebruiken zoals situaties, verhalen, teksten, gevoelens en ervaringen;
  - structuur aanbrengen door middel van handeling, motief, plaats, tijd, begin, midden, eind- en hoogtepunt;
  - eenvoudige materialen gebruiken zoals lappen en blokken.

Domein C: Presenteren

7. De leerlingen kunnen hun vaardigheden opgedaan bij het spelen en vormgeven functioneel toepassen in een optreden voor publiek.

Domein D: Beschouwen

8. De leerlingen kunnen bij een presentatie van anderen aangeven of bepaalde, van tevoren opgegeven theatrale middelen gebruikt zijn.
Theatrale middelen zijn:
  - non-verbale en verbale uitingsmogelijkheden;
  - spelgegevens;
  - enscèneringstechnieken;
  - materiële vormgevingsmiddelen.

- 9. De leerlingen kunnen bij een zelfgekozen televisieprogramma aangeven welke theatrale middelen zijn gebruikt.
- 10. De leerlingen kunnen volgens van tevoren aangegeven aandachtspunten reflecteren op de dramatische vormgeving:
  - a. die zijzelf toegepast hebben;
  - b. die medeleerlingen toegepast hebben;
  - c. die theatermakers hebben toegepast.
- 11. De leerlingen hebben, naar aanleiding van praktische voorbereidende activiteiten, ten minste één voorstelling bezocht op het gebied van drama en daar aan de hand van tevoren opgegeven aandachtspunten verslag van gedaan.

Inleiding

Tijdens mijn opleiding tot docent drama aan de Fontys Hogeschool in Eindhoven en daarna tijdens mijn lespraktijk bleek dat er grote behoefte is aan voorbeeldlessen drama. Ik hoop met deze uitgave in die behoefte te kunnen voorzien.

Alle lessen heb ik gegeven in klas 1 tot en met 3 van zowel het vmbo als het havo. Natuurlijk heb ik de lessen hier en daar moeten aanpassen aan het soort leerling en de leeftijd, maar in principe zijn ze bruikbaar voor alle klassen en soorten onderwijs. De ervaring heeft geleerd dat veel materiaal uit deze lessen ook bruikbaar is buiten het onderwijs, bijvoorbeeld bij repetities van toneelverenigingen.

Uitgangspunten voor mijn lessen zijn: ze moeten leuk en uitdagend zijn, zodat leerlingen graag aan de opdrachten beginnen en ze moeten een zodanige stapsgewijze opbouw hebben dat de leerlingen niet overvraagd worden. Daarnaast moeten geleidelijk de kerndoelen bereikt worden, maar dat kan niet volledig in dertig dramalessen.

De lessen hebben een logische opbouw, maar dat wil niet zeggen dat ze niet in een andere volgorde gegeven kunnen worden. De herhalingslessen bijvoorbeeld (les 18, 19, 20) moeten op een voor de groep gunstig moment gekozen worden, zoals na een vakantie. De kern van de lessen vormen de zogenaamde vijf W's: Wie?, Waar?, Wat?, Wanneer?, Waarom? Het gaat bij drama immers altijd om personages (wie zijn die figuren?), die zich ergens bevinden (waar?), op een bepaald moment (wanneer?). En verder: waarom zijn die personages daar, waarom handelen ze zoals ze doen (waarom?) En: wat is er precies aan de hand? (wat?)

Een les bestaat meestal uit een warming up, een vooroefening, een kernoefening en een afsluiting. Met kleine groepen (tot 16 leerlingen) kan zo'n les dan in een lesuur van 45 of 50 minuten gegeven worden. Maar met grotere groepen zal één dramales soms uitgesmeerd moeten worden over twee lesuren. Dat betekent dat men met de dertig dramalessen in dit boek gemakkelijk een heel schooljaar of zelfs meer kan vullen.

Op mijn school heb ik in klas 2 en klas 3 (vmbo, havo, vwo) lesuren van 65 minuten. Dat is voor de kleine groepen waarmee ik werk (8 tot 24 leerlingen) een ideale lengte. Wij zijn tot deze lengte gekomen door drie aaneengesloten lesuren van 45 minuten op te splitsen in twee dramalessen. In klas 1 werk ik een half jaar met lessen van 45 minuten.

Een warming up is meestal een goed begin van een les omdat ik er veel waarde aan hecht om gezamenlijk aan de les te beginnen. Bovendien kan een opwarmertje gebruikt worden om de aandacht van de leerlingen via een concentratie-oefening in het hier en nu te krijgen, zodat ze niet meer met hun hoofd bij de vorige les zijn. Daarnaast kan het soms ook dienen om even stoom af te blazen. Het is helemaal afhankelijk van de situatie en het lesdoel welk opwarmertje het beste is. Dat is dan ook de reden waarom ik de opwarmertjes niet in de lessen heb beschreven. Ik geef wel in bijlage 2 (achterin het boek) een aantal bruikbare opwarmertjes.

De vooroefening van de les is bedoeld als aanloop naar de moeilijkere en langere kernoefening. De vooroefening doe ik meestal met de hele groep tegelijk of grote groepen, zodat alle leerlingen in korte tijd aan de beurt komen. Bovendien hebben grote groepen het voordeel dat ze veel veiligheid bieden. Leerlingen die wat minder gemakkelijk iets nieuws durven uitproberen kunnen zich in een grote groep een beetje verschuilen en zich gemakkelijk aansluiten bij anderen.

De kernoefening doe ik met kleine groepjes van twee, drie of vier leerlingen. Deze kleine groepjes zijn tegelijkertijd aan het oefenen. Vervolgens presenteren de groepjes wat ze geoefend hebben (meestal een kleine scène) voor de rest van de groep. De rest van de groep is dan publiek. Na de presentatie vraag ik bij het publiek in elk geval na of de presentatie voldeed aan de opdracht. Daarnaast kan nog ingegaan worden op opvallend mooie dingen.

De afsluiting bestaat bijna altijd uit het kort noteren van de datum, het nummer van de les, van nieuw gebruikte termen, van de naam of het soort oefening dat in de les aan bod is geweest en van hun mening over een bepaald onderdeel van de les. Zo'n afsluiting vind ik heel belangrijk, omdat de leerlingen zodoende op een rustige manier de les kunnen afsluiten en ze tegelijkertijd allemaal even reflecteren op de les. Omdat deze reflectie schriftelijk wordt vastgelegd, kunnen ze later altijd weer ophalen wat ze in een les gedaan hebben en hoe ze over een bepaald onderdeel gedacht hebben. Van tijd tot tijd, maar zeker niet elke les, neem ik de tijd om de leerlingen van gedachten te laten wisselen over wat ze hebben opgeschreven. Ik laat ze bijvoorbeeld met elkaar vergelijken welke scène ze het beste vonden en waarom ze die het beste vonden. Iedere dramadocent staat het natuurlijk vrij om op een andere manier zijn dramalessen af te sluiten, maar ik heb ervaren dat het noteren van belangrijke punten in een dramaschrift heel goed werkt.

Ik vind het belangrijk dat ik als docent me van tevoren duidelijk afvraag wat ik in de les wil bereiken. Daarom geef ik per les ook aan wat het doel is. Toen ik

voor de dramaopleiding in Eindhoven stage moest doen, moesten we een aantal lessen van tevoren heel gedetailleerd uitwerken. Dat is tijdrovend, maar kan heel nuttig zijn om na te gaan wat je wilt bereiken en hoe je dat wilt bereiken. In bijlage 3 geef ik zo'n volledig uitgewerkte les als voorbeeld. Daarnaast geef ik in bijlage 4 ook een blanco schema dat naar believen gekopieerd kan worden en dat heel handig kan zijn om nieuwe lessen te ontwerpen.

In deze serie dramalessen zijn ook enkele toetsen opgenomen (les 8, 14, 21 en 28). De leerlingen moeten daarin laten zien dat ze reeds behandelde elementen in een zelf bedachte, nieuwe scène kunnen toepassen, zonder veel begeleiding kunnen voorbereiden en kunnen presenteren.

Na dertig dramalessen hebben de leerlingen natuurlijk nog niet alle kerndoelen van de basisvorming bereikt, maar ik heb gemerkt dat leerlingen enkele door het Cito geleverde afsluitende toetsen basisvorming toch al naar behoren kunnen maken. Als goede basis zie ik een aantal van honderd uren drama, verdeeld over twee of drie jaar. Dat is dan ook een goede basis om eventueel in de Tweede Fase drama als examenvak te kiezen bij CKV 3. Leerlingen die in de basisvorming drama gehad hebben, blijken daar ook bij CKV 1 in de bovenbouw veel profijt van te hebben. Als CKV algemeen in het vmbo ingevoerd gaat worden, zal het profijt van dramalessen in de onderbouw nog groter worden. Dat pleit dus nog meer voor de invoering van drama als verplicht vak op alle middelbare scholen. Het is natuurlijk ook aantrekkelijk om in de eerste klas een oriëntatie in de kunstvakken aan te bieden en drama in de tweede en derde klas als keuzevak te geven.

Bij de dramalessen in dit boek geef ik telkens bij het doel van de les ook aan welke kerndoelen in die les aan bod komen. Voor de volledigheid staan de kerndoelen drama in de basisvorming op een rijtje in de volgende paragraaf. Voor kerndoel 11, een voorstelling bezoeken die voorbereid is, heb ik de laatste lessen in deze serie gereserveerd. Het is heel erg afhankelijk van de plaatselijke situatie van de school of men deze lessen het beste aan het einde van een schooljaar kan doen of op een ander moment. In die laatste twee lessen geef ik aan hoe ik met een klas gewerkt heb aan De Heksen van Roald Dahl als voorbereiding op een bezoek van een voorstelling in de schouwburg.

Deze dertig dramalessen kunnen ook goed als basis gebruikt worden voor het invullen van het examenprogramma drama in de gemengde en theoretische leerweg van het vmbo.

Een goede voorbereiding van de dramalessen door de docent is erg belangrijk. In elk geval moet de docent ervoor zorgen dat hij de benodigde rekvisieten klaar

heeft staan en dat hij bepaalde instructies en teksten op kaartjes heeft gezet. Want vaak krijgen leerlingen instructies die de andere leerlingen niet mogen weten.

Ten overvloede wil ik er nog op wijzen dat waar in dit boek de mannelijke vorm van woorden gebruikt wordt, natuurlijk ook de vrouwelijke vorm gebruikt kan worden als dat beter past in de situatie.

Ik hoop dat dit boek voor velen een bijdrage zal zijn voor een vruchtbare en leuke invulling van veel dramalessen. Reacties op deze lessen zijn rechtstreeks of via de uitgever zeer welkom.

Pierre Eggels, april 2002

Kerdoelen drama voor de basisvorming

Domein A: Spelen

1. De leerlingen kunnen hun non-verbale en hun verbale uitingsmogelijkheden zowel afzonderlijk als in samenhang in spel toepassen.
Onder non-verbale uitingsmogelijkheden wordt verstaan:
  - mimiek;
  - gebaren;
  - houding.Verbale uitingsmogelijkheden zijn taal- en stemgebruik.
2. De leerlingen kunnen tijdens hun spel spelgegevens van elkaar onderscheiden. Spelgegevens zijn: rol, actie, ruimte/plaats, verhaal, tijd, motief.
3. De leerlingen kunnen tijdens een spel spelgegevens met elkaar combineren.
4. De leerlingen kunnen functioneel inspelen op het spel van anderen.
5. De leerlingen kunnen voorzetten geven waar medespelers functioneel op kunnen reageren.

Domein B: Vormgeven

6. De leerlingen kunnen een rol en een spel vormgeven met dramatische middelen en met materiaal.
Daarbij kunnen zij:
  - bronnen gebruiken zoals situaties, verhalen, teksten, gevoelens en ervaringen;
  - structuur aanbrengen door middel van handeling, motief, plaats, tijd, begin, midden, eind- en hoogtepunt;
  - eenvoudige materialen gebruiken zoals lappen en blokken.

Domein C: Presenteren

7. De leerlingen kunnen hun vaardigheden opgedaan bij het spelen en vormgeven functioneel toepassen in een optreden voor publiek.

Domein D: Beschouwen

8. De leerlingen kunnen bij een presentatie van anderen aangeven of bepaalde, van tevoren opgegeven theatrale middelen gebruikt zijn.
Theatrale middelen zijn:
  - non-verbale en verbale uitingsmogelijkheden;
  - spelgegevens;
  - enscèneringstechnieken;
  - materiële vormgevingsmiddelen.

- 9. De leerlingen kunnen bij een zelfgekozen televisieprogramma aangeven welke theatrale middelen zijn gebruikt.
- 10. De leerlingen kunnen volgens van tevoren aangegeven aandachtspunten reflecteren op de dramatische vormgeving:
  - a. die zichzelf toegepast hebben;
  - b. die medeleerlingen toegepast hebben;
  - c. die theatermakers hebben toegepast.
- 11. De leerlingen hebben, naar aanleiding van praktische voorbereidende activiteiten, ten minste één voorstelling bezocht op het gebied van drama en daar aan de hand van tevoren opgegeven aandachtspunten verslag van gedaan.

Voorwoord bij de vernieuwde uitgave

In deze nieuwe, uitgebreide druk zijn vijftien lessen toegevoegd die vooral in de derde (en soms ook nog in de vierde klassen) van het vmbo, havo en vwo te gebruiken zijn. Het eerste deel van dit boek is vrijwel ongewijzigd. Het boek *Doe gewoon alsof!* bevat nu dus een serie van 45 lessen waarmee de hele onderbouw van het voortgezet onderwijs bediend kan worden. Alle oude kerndoelen van de basisvorming kunnen met deze 45 lessen bereikt worden. Hoewel de oude kerndoelen vanaf augustus 2006 geen verplichte doelen meer zijn, vind ik ze toch nog zeer bruikbaar om de verschillende onderdelen van het vak drama te benoemen. Vandaar dat ze bij de lessen nog steeds aangegeven worden.

Vanaf 1 augustus 2006 gelden de nieuwe kerndoelen voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs. De nieuwe kerndoelen zijn teruggebracht tot 58 kerndoelen en zijn ondergebracht in zeven leergebieden. De kunstvakken muziek, dans, drama, handenarbeid, tekenen, textiele werkvormen en audiovisuele vorming zijn ondergebracht bij het leergebied Kunst en Cultuur. Dit leergebied kent slechts vijf kerndoelen, nummer 48 tot en met 52. Dat er minder en algemener geformuleerde kerndoelen zijn, betekent dat de scholen meer vrijheid hebben om dit leergebied in te vullen. Men kan blijven uitgaan van de traditionele, afzonderlijke vakken en die met elkaar verbinden, men kan één samenhangend geheel maken of men kan het leergebied aan bod laten komen als onderdeel van projecten. Doel is in elk geval een brede oriëntatie op kunst en cultuur.

In totaal zijn er 80 tot 90 uren te vullen met de lessen uit dit boek, drie schooljaren dus.

Daarnaast blijven veel lessen nog steeds bruikbaar voor bijvoorbeeld theatertraining aan jongeren en volwassenen en voor incidentele lessen bij CKV, CKV 1 en CKV 3.

De opzet van de nieuwe lessen is hetzelfde als in de eerste serie: warming up, vooroefening, kernoefening(en) en afsluiting.

Dramaschrift deel 1 en deel 2

Voor de afsluiting kan nu ook gebruik gemaakt worden van het sinds 2003 beschikbare leerlingboekje *Dramaschrift Doe gewoon alsof*, een werkboekje waarin de leerlingen in het kort kunnen zien wat er in een les behandeld wordt. Verder bevat het omschrijvingen van een aantal belangrijke termen en is er ruimte voor persoonlijke aantekeningen van de leerlingen.